

ПСИХОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ ТА КОНФЛІКТОЛОГІЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ БІОЛОГА

Рижко І. Л.

кандидат біологічних наук,

доцент кафедри фізіології, здоров'я і безпеки людини та природничої освіти

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ORCID ID: 0000-0002-3049-1483

В статті аналізується необхідність вивчення основ психології управління та конфліктології студентами біологічного напрямку освіти. Біологи часто працюють у наукових групах, лабораторіях або польових експедиціях, презентують свої дослідження, спілкуються з колегами та залучають ресурси для проектів, можуть бути залучені до екологічних програм, освітньої діяльності чи політики збереження природи. Крім того, в біології часто виникають етичні дилеми (наприклад, стосовно використання тварин у дослідженнях чи генетичних модифікацій). Саме тому розуміння психологічних аспектів управління конфліктами, вміння управляти міжособистісними відносинами та справлятися з конфліктами може допомогти налагодити продуктивну співпрацю, мотивувати команду та вирішувати робочі конфлікти, ефективно висловлювати ідеї та переконувати інших, ефективно комунікувати зі спільнотами, вирішувати суперечки та налагоджувати співпрацю. Знання психології управління сприяє прийняттю виважених рішень і врахуванню інтересів усіх сторін. Вміння керувати власним емоційним станом, справлятися зі стресом та долати труднощі – важливий навик для будь-якого професіонала, особливо у складних і динамічних наукових середовищах. Отже, знання психології управління та конфліктології не лише розширює професійні можливості студентів-біологів, а й робить їх більш адаптивними та успішними у своїй кар'єрі.

Ключові слова: психологія управління, конфліктологія, освіта, біологічні дослідження, студенти.

Ryzhko I. L. Psychology of Management and Conflictology in the Professional Activity of a Biologist

The article analyzes the necessity of studying the basics of management psychology and conflictology by students in the biological field of education. Biologists often work in scientific groups, laboratories, or field expeditions, present their research, communicate with colleagues, and engage resources for projects; they may be involved in environmental programs, educational activities, or nature conservation policies. Moreover, biology frequently involves ethical dilemmas (for example, regarding the use of animals in research or genetic modifications). Therefore, understanding the psychological aspects of conflict management, the ability to manage interpersonal relationships, and handle conflicts can help establish productive collaboration, motivate the team, and resolve work conflicts, effectively express ideas and persuade others, communicate efficiently with communities, resolve disputes, and foster cooperation. Knowledge of management psychology contributes to making balanced decisions and considering the interests of all parties. The ability to manage one's emotional state, cope with stress, and overcome difficulties is an important skill for any professional, especially in complex and dynamic scientific environments. Thus, knowledge of management psychology and conflictology not only expands the professional opportunities of biology students but also makes them more adaptive and successful in their careers.

Key words: management psychology, conflictology, education, biological research, students.

Вступ. Управління конфліктами у науковій сфері, в тому числі біологічних дослідженнях, має важливе психологічне підґрунтя, оскільки конфлікти є невід'ємною частиною командної роботи, та мають вирішальне значення для спільної дослідницької, інноваційної діяльності, задля досягнення конкретних цілей та загального розвитку будь-якої організації. Ефективне управління конфліктами базується на розумінні

психологічних особливостей особистості, типів конфліктів, соціально-психологічного клімату та застосуванні відповідних стратегій задля результативної взаємодії [1; 2; 5].

Вивчення психологічної основи конфліктів допоможе студентам-біологам краще розуміти групову динаміку, ефективно комунікувати та вирішувати непорозуміння, що є важливою навичкою у лабораторній роботі, польових

дослідженнях та міжнародній науковій співпраці.

Мета представлених досліджень полягала у виявленні психологічних аспектів управління та конфліктології, які впливають на ефективність біологічних досліджень, а також аналізі підходів до формування відповідних навичок у студентів-біологів.

Методи та методики дослідження. У процесі дослідження для досягнення мети використано комплекс методів: теоретичний аналіз та систематизація наукових праць в сфері психології управління і конфліктології, які дали можливість обґрунтувати теоретичні основи проблеми підготовки студентів для майбутньої наукової та практичної діяльності, порівняльний аналіз, синтез, дедукція та індукція, узагальнення.

Результати. У біологічних дослідженнях важливо вміти ефективно працювати в команді, хоча наукові дискусії часто супроводжуються розбіжностями у поглядах. Біологи постійно стикаються з етичними та екологічними конфліктами – наприклад, при веденні дискусій про гуманність використання тварин у дослідженнях та пошук способів замінити експерименти на тваринах іншими методами, про збереження видів чи генетичні модифікації, вплив модифікованих організмів на природні екосистеми, при обговоренні питань щодо ризиків, пов'язаних з втручанням у природні екосистеми. Виникають суперечки і на тлі питань наукової доброчесності та конфліктів інтересів. Вміння аналізувати причини конфліктів та знаходити шляхи їх розв'язання дає студентам можливість брати участь у суспільних обговореннях, ефективно відстоювати наукову позицію та впливати на прийняття рішень у сфері біології. Знання з психології управління та конфліктології допомагає біологам не лише в науковій роботі, а й у вирішенні практичних проблем біології. Саме тому важливою є відповідна підготовка здобувачів освіти – майбутніх науковців, освітніх та громадських діячів.

Психологічними чинниками виникнення конфліктів у освітній та науковій сфері є особистісні риси та типи темпераменту (схильність до конкуренції, співпраці, компромісу чи уникнення конфліктів), соціально-пси-

хологічний клімат (організаційна культура, стиль лідерства та міжособистісні стосунки), комунікація (бар'єри у спілкуванні, різниця у цінностях, досвіді та поведінці) [3; 4; 6; 7]. Розуміння цих чинників дає низку навичок і переваг, які можуть вплинути на академічне, професійне та особисте життя здобувача вищої освіти через ефективне управління конфліктами (швидка та правильна реакція, запобігання ескалації суперечностей, використання конструктивних методів вирішення спорів), покращення міжособистісної комунікації (розвиток емпатії, вміння активно слухати, використання технік для зняття напруги), підвищення лідерських якостей (управління груповою динамікою, використання стратегій конструктивної критики, вміння мотивувати інших), сприяє формуванню емоційного інтелекту (самоаналіз і усвідомлення власних емоцій, адаптивність у вирішенні різноманітних конфліктів). Формування розуміння психологічних чинників конфліктів дозволяє ефективно підготувати здобувачів освіти до подальшого професійного життя, адже знання психології конфліктів допомагає не лише уникати проблем, а й перетворювати суперечки на можливість для зростання та розвитку [3; 4; 6; 7].

Студенти-біологи можуть використовувати навички психології управління конфліктами у різних сферах своєї кар'єри – науково-дослідній діяльності, екологічному консультуванні та захисті довкілля, біомедицині, викладацькій та освітній діяльності, управлінні біологічними проектами.

Робота в лабораторіях чи польових умовах часто передбачає співпрацю з колегами та необхідність вирішення розбіжностей у виборі методів або підходів до експериментів. Біологи часто стикаються з різними думками та суперечками в академічному середовищі. Під час участі у суспільних дискусіях щодо питань охорони природи чи використання природних ресурсів вміння керувати конфліктами може допомогти знайти компромісні рішення між різними сторонами. У сфері наукових розробок важливим є вміння ефективно вирішувати складні етичні питання та вести переговори. При спільній роботі в науковій групі знання психології взаємо-

дії дає можливість налагодити продуктивну співпрацю, ефективно мотивувати команду, вирішувати складні робочі ситуації та приймати виважені рішення.

Вміння конструктивно вести діалог допомагає досягати ефективних наукових результатів. Вміння розв'язувати конфлікти дозволяє уникати непорозумінь між дослідниками, створювати сприятливе навчальне середовище та ефективно комунікувати.

Таким чином, навіть базові навички з психології управління та конфліктології допомагають біологам не лише вести наукову діяльність, а й впливати на суспільство, бути переконливими та стратегічними у своїй кар'єрі.

Яким чином студенти-біологи можуть розвивати навички управління конфліктами та психології взаємодії під час навчання?

Перш за все, через вивчення базової теорії під час проходження навчального курсу з психології управління та конфліктології, ознайомлення з сучасною літературою, через різноманітні курси з лідерства. Аналіз реальних кейсів, спостереження за тим, як науковці вирішують конфліктні ситуації в академічному середовищі допомагає порівняти різні підходи та застосовувати їх у власній практиці.

Активна участь у студентських дискусіях, дебатах та командних проектах дає корисну практику ефективного спілкування та дозволяє тренувати навички аргументації та вирішення суперечок у реальних ситуаціях.

Співпраця при групових завданнях та сумісних лабораторних дослідженнях допомагає навчитися знаходити спільну мову з різними людьми, представниками різних напрямків біологічної науки та управляти конфліктами всередині команди.

Організація різноманітних студентських заходів, конференцій, наукових семінарів, проєктів дає можливість розвинути навички ефективної взаємодії та управління конфліктами.

Важливим є розвиток емоційного інтелекту – для студентів корисним є навчання розпізнавати власні емоції та емоції інших людей, що може в майбутньому допомогти правильно реагувати на складні ситуації та будувати конструктивні відносини.

Дослідження студентами-біологами психології конфліктів може включати різні методи, які допомагають аналізувати взаємодію між людьми в науковому середовищі.

Експериментальні методи – проведення моделювання конфліктних ситуацій при лабораторних або польових дослідженнях. Це може бути корисним для аналізу поведінки в умовах наукових суперечок або дебатів.

Педагогічні інновації – використання сучасних освітніх методик дозволяє розвивати комунікативні та управлінські компетентності. Особливо важливими вони є для біологів, які в майбутньому планують займатись науковою діяльністю та викладанням.

Проведення опитувань та анкетувань для збору даних про ставлення студентів до конфліктних ситуацій, їхні стратегії вирішення суперечок та рівень емоційного інтелекту.

Аналіз кейсів (кейс-методи) – вивчення реальних конфліктних ситуацій у біологічних дослідженнях або екологічних проєктах задля визначення ефективних методів їхнього вирішення, розвитку стратегічного мислення та навичок вирішення проблем.

Соціометричні методи – аналіз взаємодії в наукових групах (в тому числі в міждисциплінарних командах), визначення лідерів та виявлення потенційних джерел конфліктів у командній роботі. Це допомагає розвинути навички координації та управління науковими проєктами.

Моделювання та симуляції – створення комп'ютерних або рольових моделей конфліктних ситуацій, що дозволяє прогнозувати їхній розвиток та тестувати різні стратегії вирішення.

Ці методи допомагають ефективно організовувати роботу, керувати дослідницькими проєктами, взаємодіяти з колегами, краще розуміти психологічні аспекти конфліктів у біологічній сфері та розробляти ефективні підходи до їхнього вирішення. Додатковими ресурсами для покращення управлінських навичок можуть бути самоосвіта та наставництво (участь у професійних спільнотах, обмін досвідом та навчання у досвідчених вчених), тренінги з лідерства та управління, які допомагають розвивати навички командної роботи, прийняття рішень та ефективного

керівництва, розвивати управлінські компетенції.

Висновки. Для біологів найбільш актуальними напрямками конфліктології є: конфлікти в наукових дослідженнях (суперечки між дослідниками щодо авторства, фінансування, методології та інтерпретації результатів), міждисциплінарні конфлікти (взаємодія біології з медициною, фармакологією, аграрними науками та іншими сферами, що може викликати розбіжності у підходах та цілях), екологічні конфлікти (суперечки між науковцями, громадськістю та бізнесом щодо збереження довкілля, використання природних ресурсів та впливу людської діяльності на екосистеми), біоетичні конфлікти (дискусії щодо генетичних модифікацій, використання тварин у дослідженнях, клонування та інших етичних аспектів біологічних наук),

конфлікти у сфері охорони здоров'я (суперечки щодо використання біотехнологій у лікуванні та впливу біологічних факторів на здоров'я людини). Ефективна комунікація в подібних конфліктах дозволяє приймати обґрунтовані рішення та сприяє розвитку освіти та науки.

Психологічні аспекти управління конфліктами у науковій сфері охоплюють індивідуальні риси, соціально-психологічний клімат, комунікацію та вибір стратегії поведінки. Усвідомлене використання цих чинників дозволяє не лише мінімізувати негативні наслідки конфліктів, а й перетворити їх на джерело розвитку та ефективної співпраці.

Вплив науки на суспільство зростає, і біологи, які розуміють принципи управління та вирішення конфліктів, можуть суттєво змінити світ на краще.

Список використаних джерел

1. Віноградов М., Савінов І., Лесна А. Технологічні та психологічні аспекти економічного співробітництва. *Наукоємні технології*. 2023. № 1 (57). С. 12–19.
2. Косенко А., Бердос М., Остапенко Д. Економічна сутність управління конфліктами і інноваційні аспекти планування психологічного управління на промислових підприємствах. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2024. 3. С. 19–25.
3. Лепейко Т. І., Назаров Н. К. Соціально-психологічні чинники конфліктів на підприємстві. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2021. 9. С. 236–243.
4. Biduchak, A. and Chornenka, Z. Research of Conflict Situation Management in Medical Organizations. *Health*. 2022. 14. P. 725–736.
5. Dolynnyi S. Personality psychology in the context of conflict interpretations. *Science and Education*. 2021. 2. P. 15–19.
6. Krueger K., Diabes M., Weingart L. The psychological experience of intragroup conflict. *Research in Organizational Behavior*. 2022. 42. P. 1–23.
7. Todorova G., Goh K.T. Weingart L.R. The effects of conflict type and conflict expression intensity on conflict management. *International Journal of Conflict Management*. 2022. Vol. 33 No. 2. P. 245–272.

References

1. Vinogradov, N., Savinov, I., & Lesnaya, A. (2023). Tekhnolohichni ta psykholohichni aspekty ekonomichnoho spivrobitnytstva. *Naukoiemni tekhnolohii* [Technological and psychological aspects of economical collaboration. Science-based technologies]. 1 (57). P. 12–19. [in Ukrainian].
2. Kosenko, A., Berdos, M., Ostapenko, D. (2024). Ekonomichna sutnist upravlinnia konfliktamy i innovatsiini aspekty planuvannia psykholohichnoho upravlinnia na promyslovykh pidpriemstvakh. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut» (ekonomichni nauky)*. [Economic essence of conflict management and innovative aspects of psychological management planning at industrial enterprises. Bulletin of the National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (economic sciences)]. 3. P. 19–25. [in Ukrainian].
3. Lepeyko, T., & Nazarov, N. (2021). Sotsialno-psykholohichni chynnyky konfliktiv na pidpriemstvi. *BIZNESINFORM* [The Socio-Psychological Factors of Conflicts at Enterprise. Business Inform.]. P. 236–243. [in Ukrainian].
4. Biduchak, A. and Chornenka, Z. (2022) Research of Conflict Situation Management in Medical Organizations. *Health*, 14, P. 725–736. [in English].
5. Dolynnyi, S. (2021). Personality psychology in the context of conflict interpretations. *Science and Education*. Issue 2. P. 15–19. [in English].

6. Krueger, K., Diabes, M., Weingart, L. (2022). The psychological experience of intragroup conflict. *Research in Organizational Behavior*. 42. P. 1–23. [in English].
7. Todorova, G., Goh, K.T. Weingart, L.R. (2022). The effects of conflict type and conflict expression intensity on conflict management. *International Journal of Conflict Management*. Vol. 33 No. 2. P. 245–272. [in English].